

**Víra obecná, náboženská,  
křesťanská**

# CRĚDŮ ERGŮ SUM

Je někdo, kdo nemá žádnou víru? Je někdo, kdo nevěří ničemu? Nebo věří všemu?

Věřím, tedy jsem!

# O víře obecně

Mluvit o víře obecně znamená odpovědět na otázku, co je vůbec víra, co chápeme pod tímto pojmem. Co dělá z víry víru nezávisle na tom, jestli je to víra „dennodenní“ nebo náboženská - a to židovská, animistická apod.? To už jsou konkrétní formy víry. A nemůžeme na základě konkrétního projevu víry definovat víru obecně. Nelze říci např., že víra je spolehnutí se na boha. To je už formou náboženské víry. Nemůžeme z ní vyvodit podstatu víry.

Když slyšíme slovo víra, hned si představujeme Židy, muslimy, křesťany apod. Zkrátka představujeme si náboženství a to je podle mého soudu mylné. Víra není ryze „náboženská konstanta“. Je to pojem s velmi širokým a flexibilním významem a je jedním z nejdůležitějších abstraktů lidského života. Víra je postoj každého člověka. Víra obecně je předpoklad, že to, co není, bude (v naději ba v přesvědčení či dokonce zoufání spolehnutí se, že, co není, bude)! Věřím znamená předpokládám, že to, co je potenciální, se stane realitou.

Naše jednání pak vychází z tohoto předpokladu

# Víra a naděje

Nelze ovšem zaměnit víru s nadějí. Oba tyto abstrakty však mají něco společného, a sice odkaz na budoucnost - perspektivnost. Naděje je doufání v lepší perspektivu (kladné očekávání). Víra je předpoklad určité perspektivy (dobrého nebo špatného očekávání). Tudíž nemůžeme definovat víru obecně jako spolehnutí. Víra se může vztahovat i k zoufalé situaci, kdy mluvíme o umírající naději.

Dostanu-li na dovolené zprávu, že se mi někdo vloupal do bytu, a uvěřím-li tomu, začnu si zoufat a strachovat se o svou budoucnost. Jsem zoufalý, protože „věřím“ tedy předpokládám, že mi ukradli všechny doma schované cennosti. Nemám jistotu, ale věřím.

Víra není jistota, ale také není ryze naděje. Naděje předpokládá určitou víru. Víra ospravedlňuje či přináší naději; ale přináší i zoufalství. Předpokládám, že to tak bude, tedy věřím. Věřím v to, proto si dělám naději, nebo proto zoufám. Přesto platí, že víra je odkaz do budoucnosti. Platí to i v momentu, kdy pronáším větu typu „věřím, že tomu tak je“. Přenesený smysl této věty je, „věřím, že tomu tak bude“ (...)

# Odmítání víry

Někteří lidé odmítají jakoukoli víru jen proto, že si myslí, že kdo má víru v něco, je nesvůj a ztrácí svobodu. Víra je pak chápána jako cosi hanlivého, negativního a hlavně iracionálního.

Víra obecně není hanlivá, ani iracionální. K víře patří rozumové prvky navzdory tomu, že např. náboženská víra je plná paradoxů a určité iracionality. Iracionalita sama však není podstatou ani náboženské víry. Víra může být od základu iracionální do té míry, do jaké považujeme za iracionální např. to, že spoléháme na něco, co není, a doufáme, že to bude. Právě i proto se spojuje zejména náboženská víra s určitou odvahou a rizikem. Přesto víra je postoj svobodně smýšlejícího člověka, který se opírá o určitá fakta.

# Definice víry

- Anglický filosof náboženství Peter Cole říká, - „víra je takové jednání, které je založeno na tom, co nám dává dobré důvody myslet si nebo vědět, že je to pravdivé – je to skok, ale nikoli skok do temnoty, ani nějaký iracionální krok.“
- „Slovo „věřit“ odpovídá latinskému credere, jež můžeme přeložit jako „být přesvědčen.“ V tomto smyslu se víra vztahuje ke dvěma věcem: k nauce ve smyslu tradovaného obsahu víry a k osvědčování v praxi života.“ Musím upřesnit, že se víra vztahuje k osvědčování v praxi života každého jedince. Každý člověk má nějakou víru. A to není slabost, je to postoj a přesvědčení. I nevíra je svým způsobem vírou.
- (Nevíra je víra: pokud nevěřím, že v Bratislavě prší, není to nevíra, neboť já věřím, že v Bratislavě neprší. Tudíž nemám nevíru, ale mám jen jinou víru nebo spíš víru v něco jiného. Jsem jiného (v tomto případě opačného) přesvědčení. Mám odlišný výchozí postoj. Mířím-li do Bratislavy, nemusím si brát deštník na základě svého přesvědčení (tedy své víry), že tam neprší.

# Víra není vědění

Ještě jedna poznámka – kalendář je konvence. Ptát se zda věřím v gregoriánský kalendář v souvislosti s tím, že existují i jiné kalendáře, je absurdní. Něco jiného je, jestli věřím, že mi kalendář pomůže v plánování. Gregoriánský kalendář je konvence všech, kteří ho přijímají a uznávají pro usnadnění orientace v čase.

Když říká gregoriánský kalendář, že zítra je středa, a já tuto konvenci přijímám, tak věřím, ba vím, že zítra je středa. Vietnamci např. slaví Nový rok na přelomu gregoriánského ledna. Jejich rok začíná, když gregoriánský kalendář má pomalu jeden měsíc za sebou. To není věc víry, ale konvence. Nemá smysl přesvědčovat Vietnamce o tom, že rok začíná 1. ledna. Ani oni nemusí přesvědčovat „gregoriány“, že rok začíná v únoru.

Co je však dané, je doba, po kterou Země obíhá kolem Slunce po své dráze od bodu A k bodu A. A to je zhruba 365 dní a 6 hodin. Tuto dobu gregoriánský kalendář přijímá jako rok. Je to konstanta stejně jako den, který je definován jako doba, po kterou se Země otáčí kolem své osy. Ale hodina, minuta apod. je konvence. Den můžeme dělit, na kolik hodin chceme, aniž bychom ho zkrátili nebo prodloužili. To nelze! Střídání dne a noci neurčíme konvencemi. Není to konvenční, je to evidentní.)

# Víra vidí dál – všední víra

Víra je pohled do budoucna, blízkého i vzdáleného. Budiž řečeno, že všední víra není protikladem ani alternativou k víře náboženské. Je to jen obecná a rozmanitá forma víry z naší každodennosti.

I náboženská víra má tu podstatu, že vidí dál, ale víra, kterou tu nazývám všední, je ta, která umožňuje mezilidské vztahy, umožňuje nám plánovat budoucnost a žít plnohodnotným životem. Umožňuje nám vyjadřovat se a jednat v mezích neúplné jistoty všeho, čím jsme obklopeni a k čemu se vztahujeme. Víra je přítomna v našem vztahu k jsoucnu a k jiným lidem. Život se odehrává ve velmi složité vzájemnosti všeho. „Svět se proměňuje jako celek, který není podřízený nějakému jednomu, ale je projevem vzájemného smyslu, celku řeči, která umožňuje vztah k důmyslu čili jednotu moudrosti v mnohosti... Svět je v celopohybu a důmysl řídí proměny všeho skrze vzájemné vyhraňující se vztahy každého jsoucna vůči všem ostatním.“ (Zdeněk Kratochvíl, Studie o křesťanství a řecké filosofie, str. 110)

Člověk do této komplexní vzájemnosti jde s vírou, která je jeho přesvědčením a nejistotou zároveň. Víra je také zrádná. Nevede jen k plno-hodnotnému životu v kladném (etickém) smyslu. Zločinec, který se bojí trestu, může ustoupit ze svého zločinného záměru. Ale bude-li přesvědčen, že ho nic neprozradí – a to je jeho „víra v neprozrazení“, nic ho nezastaví.

# Víra vyjádřená implicitně

My lidé věříme více, než připouštíme. Mnohdy říkáme, že něco víme. Ve skutečnosti tomu jen věříme. „Otázeme-li se, zda se Smith zúčastní večírku, a odpověď zní: „Ano, vím, že tam půjde“, jde zřejmě spíše jen o způsob vyjádření významu: „věřím, že půjde; alespoň jsem ho slyšel, jak říká, že má v úmyslu tam jít“. Nevyjadřuje se tím úplná jistota, ale jen přesvědčení. Sotva bychom byli ochotni zaručit přesnost takového tvrzení jenom na základě toho, že jsme slyšeli, co Smith zamýšlí. Smith samozřejmě může změnit své plány nebo se může stát něco, co zmaří jeho účast.“ (Richard H. Popkin a Avrum Stroll, *Filosofie pro každého*, str. 238)

Viděno z tohoto pohledu můžeme dokonce říct, že ani sám Smith neví, jestli se večírku zúčastní. On si to jenom myslí a věří tomu. Ale stát se může cokoliv. To není skepse ani pesimismus, dokud sám Smith neváhá pracovat na tom, že na večírku bude. Je to povaha složité vzájemnosti veškerého dění kolem nás. Smithovi se nemusí přihodit něco zlého, aby se zřekl své účasti na večírku. Může dostat nabídku k účasti na jiné, pro něj zajímavější, akci.

Přesnější odpověď na otázku, jestli Smith bude na večírku, je tvrzení, že to má v plánu. Toto tvrzení však není zárukou pravdivosti Smithova plánu. My jen věříme, že to tak plánuje, ale neručíme za to. Smith se může zmýlit nebo nás záměrně oklamat. Proto mu můžeme věřit nebo nevěřit.

# Víra ve všedním rozhodování

Když máme zdravotní komplikace, chodíme k doktorům ve víře, že nám pomohou. Věříme doktorům a medicíně. Naproti tomu někdo má zdravotní potíže, ale protože nevěří lékařům a věří, že to sám zvládne lépe, zůstává doma i s rizikem, že může ohrozit své zdraví.

Rozhodování v lidském životě je hra s vírou. Ta předpokládá i pochybnost a pochybení. Mám-li o něčem jistotu, mohu říci, že to vím. A co vím, tomu nevěřím. Ale když pochybuji, mohu věřit (sv. Augustin). Víra úzce souvisí i s naším pohledem na svět a s naším názorem na to, co se v něm odehrává. Víra jako přesvědčení a postoj hraje velikou roli v momentu, kdy jsme nuceni jednat a činit rozhodnutí, aniž bychom se mohli předem dobrat důsledků svého rozhodnutí. Můžeme jen věřit a doufat. Jak to je doopravdy, budeme vědět, až když se to stane (nebo nestane). Rozhodujeme-li se v dilematech, volíme, jak se říká, menší zlo. Vycházíme z přesvědčení, že následky našeho rozhodnutí budou mírnější. Je to víra, nikoli vědění. A bez víry by taková volba nebyla možná. Byla by jen panika a zoufalství.

# Víra v mezilidských vztazích

Katolický profesor teologie Josef Zvěřina tvrdí: „Je racionalistickou pověrou, že přijímáme jen to, co si můžeme ověřit nebo rozumově dokázat... bez víry v člověka by nebylo možné přátelství, láska, manželství, rodina, ba jakékoli společenství. Lidská víra je absolutně nutná pro lidský život.“ (Josef Zvěřina, Teologie agapé, str. 49)

Profesor Josef Zvěřina mluví o víře v něco, o víře v někoho a o tom věřit někomu. Všechny tyto formy lidské víry jsou nutné pro náš život. Víra je zvláštní jistota pro momenty, kdy nám chybí důkazy. „Tak mohu věřit, že přestanou války, že se najde lék proti rakovině apod. Takové věci a mnoho jiných si ověřit nemůžeme. Je to víra dobrá a krásná, ba nutná, protože bez ní by byl lidský život plochý a ubohý. Musíme ji přijmout, nechceme-li žít jako pedant ... Ale říkám také, že věřím někomu. To jest víra osobní. Je to zvláštní vztah k druhému. Když říkám, věřím ti, nemám rovněž jistotu, ale věřím ti, protože jsi to ty. Když říkám, že věřím v tebe, vyslovuji ti důvěru, spolehnutí, očekávání. Vycházím z sebejistoty a riskuji. Riskuji, protože uznávám tvou hodnotu.“ (Josef Zvěřina, Teologie agapé, str. 49.)

# Náboženská víra

*„Bez jakékoli schopnosti věřit, věřit i člověku, není možný lidský život, není možná ani náboženská víra.“* Předpokládám, že výše jsme dostatečně vyložili, že víra je pro lidský život nutná. Ted' ale neříkáme totéž o víře náboženské, že bez ní není lidský život možný. To může říct „věřící“ člověk jako stoupenec nějakého náboženství, který má „zkušenost“ náboženské víry a ví, jak tato víra dává jeho životu smysl. Co ale říkáme, je, že náboženská víra předpokládá lidskou schopnost věřit. Náboženská víra je oproti té naší všední jiná v tom, že nám ukazuje za hranice naší běžné zkušenosti.

Není snadné říci, co je náboženská víra. Pro člověka bez náboženské praxe je taková víra nepochopitelná a (nelze ji ověřit – to je ostatně podstatou každé víry) neverifikovatelná. Jako nezaujatému pozorovateli mu chybí zkušenost náboženské víry. Stoupenec náboženství popíše svou zkušenost, což je svědectví o vlastní víře nepochopitelné pro toho, komu tato zkušenost chybí. Problém nepochopitelnosti a téměř neřešitelnosti otázky náboženské víry lze lépe znázornit na problému boží existence. Dokázat existenci boha je stejně složité (nemožné) jako dokázat neexistenci boha (čili vyvrátit boží existenci). Víra v boha sice předpokládá boha, ale samotná víra nepředpokládá a ani nehledá důkaz boží existence. Kdybychom dokázali boha, nebylo by třeba víry v něho. Šlo by už jen o to, jestli mu věříme.

# Akademické obory o víře

Diskuse o boží existenci se vede na půdě filosofie náboženství a také religionistiky; toleruje se na půdě teologie. Nikoli na půdě náboženské víry. Správný stoupenec náboženství (zvlášť teistického typu) nepotřebuje vstoupit do takové diskuse. Může spekulovat o boží existenci či neexistenci jen v rámci svého tichého zápasu a dobrodružství víry. To neznamena vyhýbat se kritickým otázkám víry. Ovšem „*víra náboženská smí se spoléhat pouze na své vlastní důvody a pravdy.*“ (J. L. Hromádka, *Theologie a církev*, str. 23) Na těchto vlastních (vnitřních) důvodech závisí síla i svoboda víry.

Pojďme se podívat ve stručnosti na názor filosofický a religionistický, respektive teologický. Nejdřív stručná poznámka o zaměření všech těchto tří akademických disciplín: filosofie náboženství „*se zajímá o zkoumání otázek, které před rozumem vyvstávají, uvažujeme-li o náboženských názorech.*“ (Richard H. Popkin, *Filosofie pro každého*, str. 194)

Religionistika „*zkoumá různé náboženské představy, jevy, proudy, formy, skutečnosti, symboly a posléze celé náboženské systémy. Spolu s tím analyzuje historické, kulturní a myšlenkové kontexty, v nichž se s náboženstvími setkává.*“ (Břetislav Horyna, *Úvod do religionistiky*, str. 18) A konečně teologie, zejména křesťanská, je funkcí církve a jako taková je reflexí křesťanské víry. Teolog nezkoumá ani boha ani víru. Je podřízený víře, kterou reflektuje, a bohu, „*ve kterého věří.*“

# Jak tyto obory definují víru?

Odpověď religionistiky na to, co je náboženská víra, se odvíjí od odpovědi na otázku, co je náboženství. Potíž je v tom, že tato otázka má téměř tolik odpovědí, kolik je badatelů. Další potíž je v postupu badatelů a v jejich neshodě o tom, který systém je skutečně náboženstvím a který systém jím není.

Říká-li Mircea Eliade, že náboženství je vědomým protikladem mezi posvátným a světským, pak víra je preferováním nebo očekáváním vlády posvátného nebo náklonnost k posvátnému a spolehnutí na jeho vládu. Pro Marxe, který vidí náboženství jako *opium* lidu a iluzorní štěstí, je víra rovněž *opiem* lidu, zaslepeností, iluzí a překážkou ke skutečnému štěstí. A u Tilicha čteme, že „zjevení musí být přijato, a jméno pro toto přijetí je <náboženství>“. Pro takovou definici se víra jeví jako vděčné či souhlasné přijetí oslovujícího zjevení. Tillichova definice předpokládá jeho křesťanskou víru. Marx je zase „antireligiózní“ a není nezaujatý. Zastupuje nešťastného nebo spíš frustrovaného filosofa náboženství.

# Jak tyto obory definují víru

Jedině Mircea Eliade je „čistokrevným“ religionistou s patentem na dějiny náboženství. Zkoumal vývoj náboženských projevů od prapočátku lidstva a došel k závěru, že lidstvo není o nic starší než náboženství a s ním i náboženská víra. „*Jsou-li paleolitičtí lidé považováni za „úplné lidi“, vyplývá z toho rovněž, že měli určité náboženské představy a prováděli určité rituály.*“ (M. Eliade, Dějiny náboženského myšlení, str. 19, srov. s poznámkou o stavu bádání na str. 350)

(Filosofové náboženství jakožto filosofové by mohli rovnou klást otázku: co je náboženská víra? Bohužel jsem se u nich ještě nesetkal s touto formou otázky. Zdá se, že je to spíš otázka pro fenomenologii jako dílčí disciplínu religionistiky.)

Profesor Jan Heller uvádí, že různé definice mají společné to, že v náboženství jde „o vztah člověka k něčemu, co jej přesahuje a na čem je závislý“. (Nástin religionistiky, str. 13)

To, co člověka přesahuje, to transcendentno, je u Eliadeho „posvátno“, u Rudolfa Ota „tajemno“ – mysterium, pro neteistického Budhu „nirvana“. A náboženská víra je řečeno s Josefem Zvěřinou „tušení“ onoho transcendentna. (Srov. Josef Zvěřina, Teologie agapé, str. 50)

# Křesťanská (biblická) definice víry

- 1 Věřit Bohu znamená spolehnout se na to, v co doufáme, a být si jist tím, co nevidíme.
- 2 K takové víře předků se Bůh přiznal svým svědectvím.
- 3 Ve víře chápeme, že Božím slovem byly založeny světy, takže to, na co hledíme, nevzniklo z viditelného.

(List Židům, kapitola 11)

# Závěr

I „oko nenáboženské“ pohledem na jsoucno tuší ono transcendentno, cítí mysterium fascinans (tajemno budící bázeň - Oto), sní o nirváně, ale není ochotno to připustit či přiznat. Popírá svou niterní nerovnováhu, ignoruje svou konečnost, ctí racionalitu. Ale víru - nijak iracionální - aspoň tu všední určitě má!